

Даніель Одія

ТАРТАК

Анотація

...Уявити собі «польське пекло» у виконанні Данієля Одія... Український читач нічого уявляти собі не мусить, він бачить, так би мовити, не гірше пекло на кожному кроці, навіть у Львові і Чернівцях, не кажучи вже про шахтарські поселення Дикого поля... У спадок від комуністичного режиму полякам залишилися аббревіатура PGR (Panstwowe Gospodarstwo Rolne) – щось на зразок нашого колгоспу чи радгоспу. І не лише аббревіатура. Тобто самих пегеерів у нинішній Польщі, звичайно, вже немає, але депресивні постпегеерівські села з недоруйнованими багатоквартирними коробками – є. Події роману Одії розгортаються в одному з таких безнадійних сіл, перед жителями якого щодня відкриваються дві головні можливості: заробити кілька злотих на тартаку (лісопилці) Йозефа Мислівського або пропити їх в «Обійсті» пані Маріолі. Прикметно однак, що поняття вибору кожного з персонажів «Тартака» є вельми умовним. У тому сенсі, що вибирати вони, звісно, можуть, але врешті-решт виявляється, що це вибір не між перемогою і поразкою, а між кількома різновидами все тієї ж тотальної життєвої поразки. „Одія володіє дивовижною здатністю описувати людей, а також передавати всю безпросвітність, похмурі кольори і тіні замкненого світу, який вони населяють...”

ISBN: 978-966-2147-21-6

Tartak © by Daniel Odija, 2003.

© Олександр Бойченко, переклад з польської, 2008

© Олександр Бойченко, передмова, 2008

© Василь Дроняк, обкладинка, дизайн, 2008

© Книги – XXI, 2008

Данієль Одія

ТАРТАК

Пекло й не тільки

Восени 2006 року німецькі друзі української літератури організували нашим письменникам десятиденний тур містами Німеччини під прозорою назвою «ZUG 76». Німці — як то німці — все заздалегідь ретельно підготували і про все попередили: скажімо, Берлін був радий бачити всіх, Ляйпціг з Бонном — окремо взятих, грайфсвальд більше цікавився поетами, Штуттгарт — прозаїками тощо. Або навпаки.

Ще інакше побажання висловило перше місто туру — Фрайбург: «Ми, — сказали міжнародно налаштовані фрайбуржці, — дуже б хотіли відвідати не просто український, а українсько-польський літературний вечір». Відома своєю не меншою міжнародною налаштованістю редакція «Потяга» охоче підтримала таку пропозицію. Отож, треба було вибрати двох відносно молодих польських письменників, які, по-перше, друкувалися б у «Потязі» і, по-друге, з тематично-стилістичного погляду істотно відрізнялися б один від одного. У підсумку вибрали найконтрастніших, яких лише можна собі уявити: Міхала Вітковського і Даніеля Одію. До манірно-педерастичної «Хтивні» Вітковського український читач вже має доступ завдяки перекладацькій відвазі Андрія Бондаря. Тепер черга на «Тартак» Одії.

Ліричний відступ. Невдовзі по т.зв. Пома-ранчевій революції в межах іншого — якраз польського — туру Сергій Жадан прочитав на вечорі в гданську фрагмент про зустріч українського і польського поетів, яка начебто відбулася 1943 року. Чим викликав праведне обурення кількох присутніх у залі глядачів (тобто глядачів було багато, але кілька з них обурилися). Зокрема, певний високо- і сивочолий пан вигукнув: «Цього не могло бути!» У принципі пан мав рацію. Більше того: спільний історичний досвід німців, поляків та українців ніби підказує, що цього не може бути досі. Але воно є: після всього, що між нами сталося, після Волині і «Вісли», після Освенцима й Варшавського повстання український часопис представив німецькій публіці польських письменників. І це означає, що світ,

принаймні його невеличка частина, багатостраждально названа «Централь-ною Європою», незважаючи на олігофренічну недолугість політиків, таки змінюється на краще.

З іншого боку, не будемо впадати в ейфорію. Тобто Центральна Європа назагал змінюється, але в ній все ще залишаються вулиці, села, містечка й цілі регіони, які не можуть змінитися — навіть якби хотіли. І, здається, не хочуть — навіть якби могли. На цих вулицях розбитих ліхтарів мешкають династії алкоголіків і наркоманів, повій і злодіїв, футбольних фанатів і просто безпричин-них придурків. А якщо вже зайшла мова про Німеччину, то з-поміж усіх героїв Томаса Манна я завжди найменше довіряв гуманістові Сет-тембріні. Тому я не вірю, що цим людським руїнам якось можна допомогти. З ними вже нічого не зробиш, але з них ще можна зробити добру літературу. Власне, це і робить Одія.

Чи справді його «Вулиця», «Тартак» і «Скло-завод» — це добра література? Гадаю, так, бо маю з чим порівнювати. В Україні теж є письменники, які пишуть про вимирання села і виродження міста. Майже всі пишуть безнадійно погано, нагнітаючи «об'єктивну» репортерську чорнуху або, навпаки, приміряючи на себе шати старо-завітних пророків, внаслідок чого виглядають в очах більш-менш інтелігентного читача просто бездарними блазнями. Даніель Одія — хоч би як це сьогодні звучало — письменник серйозний. У хорошому розумінні. Він не бавиться зі своїми героями, але й не складає про них суто журналістських репортажів. Як людина він справді не може їм допомогти, але як письмен-ник він намагається їх роздивитися, почути і показати нам. Безпросвітна в істоті реальність його творів час від часу все-таки освітлюється специфічним гумором, а нестерпно бридкі натуралістичні подробиці час від часу ненав'яз-ливо доростають до рівня символів.

Придивимось, як зроблено згаданий «Тартак». У спадок від комуністичного режиму полякам залишилася аббревіатура PGR (Pastwowe Gospo-darstwo Rolne) — щось на зразок нашого колгоспу чи радгоспу. І не лише аббревіатура. Тобто самих пегеерів у нинішній Польщі, звичайно, вже немає, але депресивні постпегеерівські села з недоруйно-ваними

багатоквартирними коробками — є. Події роману Одії розгортаються в одному з таких безнадійних сіл, перед жителями якого щодня відкриваються дві головні можливості: заробити кілька злотих на тартаку Йозефа Мислівського або пропити їх в «Обійсті» пані Маріолі.

Йозеф Мислівський також мусить щовечора вибирати, залишатися йому на ніч у своєму приватному будинку з давно розлюбленою дружиною Марією чи пройтися до пегеєрівського помешкання пані Маріолі, де на нього зазвичай чекає сеанс доброго сексу. Своєю чергою пані Маріоля починає замислюватися, чи варто їй і далі приймати у себе оргазмодайного мачо Мислівського, а чи, може, пора вже подумати про щось ніжніше й душевніше — наприклад, про заплаканого юнака з високовольтної лінії, котрий сам стоїть перед дилемою: помиритися з коханою матусею чи зробити дитину розумово відсталій Марті. І так далі — аж до місцевого паскуди-політика зі значущим для українського читача прізвищем Пасіка. Прикметно однак, що поняття вибору в житті кожного з цих та всіх інших персонажів «Тартака» є вельми умовним. У тому сенсі, що вибирати вони, звісно, можуть, але врешті-решт виявляється, що це вибір не між перемогою і поразкою, а між кількома різновидами все тієї ж тотальної життєвої поразки.

На цьому рівні «Тартак» прочитується як неонатуралістичний роман з відповідними сюжетом, поетикою та спадково приреченими героями. Проте (нео)натуралізм зовсім не означає, що й сам автор приречений лише тупо копіювати «об'єктивну дійсність». Досить згадати, що батько натуралізму Еміль Золя майже завжди нанизував свої гостро актуальні романи на архетипні структури, за рахунок чого пересічний буржуа раптом починав асоціюватися з міфологічним Мінотавром, убогий ковбасник — із біблійним Авелем, а банальна проститутка — з вавілонською блудницею. Подібний прийом використовує й Одія.

Навряд чи є сенс детально розжовувати, що образ власника тартака Йозефа у такому ракурсі накладається на постать знаного теслі з Нового Заповіту, а образ його дружини Марії, яка

народила у хліві сина Кшиштофа, співвідноситься з іншою Марією, відомою навіть тим, хто Нового Заповіту не читав. Підрісши, Кшиштоф оточить себе друзями-апостолами і почне здійснювати чудеса пегеєрівського масштабу.

Є в романі і свій євангеліст — горбатий дід-чаклун з очима, вкритими полудою. Його «святе письмо» — це, мабуть, квінтесенція філософії роману: «Спочатку Людина створила Бога. І був Бог, за образом і подобою Людською, недоско-налим. І кожна річ, покликана до життя Її подихом, несла в собі зародок смерті. Бо Людина жила не довше за подув вітру. А все ж постало з Неї. Як і Вона, гнило збіжжя під дощем, а хліб розкладався у шлунках. Натомість шлунки розкладалися в землі. Землю ж на порох перетворював хробак. Кожна усмішка кривила вуста заповіддю плачу. Кожен плач породжував смуток і зло, які трошила смерть. І не залишалося нічого, крім смерті. Так життя оберталось на порох. Що цвіло — порохнявіло. Що звучало — западало в мовчання. І хоч порох з кісток насиплеться в кургани, край усьому покладе вода. Бо світ залле надмір сліз».

Не буду переповідати, чому збанкрутіє Йозеф, як вкалічіє Марія і за що месія-Кшиштоф уб'є діда-євангеліста. Але, гадаю, і так зрозуміло, що «святе сімейство» в романі «Тартак» у жодному разі не спроможне вивести мешканців постсоціалістичного «польського пекла» до «капіталістичного раю» (власне в цій безвиході і полягає сутність пекла: пекло — не там, де погано, а там, де немає надії на краще). Бо змальоване тут «святе сімейство» (навіть гідна жалю і співчуття Марія) є таким самим породженням цього пекла, як і всі інші герої Одії — від беззубих жриць кохання з обвислими принадами до безмозких дебілів у спортивних костюмах.

І ще одна важлива (точніше, трохи парадоксальна) річ. Не знаю, чи під час того вечора публіка вилизаного до райської чистоти Фрайбурґа зуміла адекватно уявити собі «польське пекло» у виконанні Данієля Одії. Український читач нічого уявляти собі не мусить, він бачить, так би мовити, не гірше пекло на кожному кроці, навіть у Львові і Чернівцях, не кажучи вже про шахтарські поселення Дикого поля. Тим часом Польща з усіма її пегеєрами — на відміну від України — офіційно

належить нині до того ж європейського простору, що й Німеччина з усіма її Фрайбургами. Можливо, це натяк на те, що Україна також колись вважатиметься повноцінною частиною Європи? Щоправда, я особисто з кожним бездарно прожитим моєю батьківщиною днем вірю в це ще менше, ніж у вічне блаженство героїв Одії.

Олександр Бойченко

Повітря й не тільки

Нещодавно тут пройшла гроза. Розігралася пізнього вечора. Тінь, що її відкидали хмари, пришвидшила наступ ночі. Такої грози не пам'ятав ніхто: не через слабку пам'ять, а через велику лютість, яка охопила світ. З поближких дерев шохвили йшов дим, який відразу прибивали потоки води. Блискавки кусали високовольтну лінію — і час від часу вибухали снопи іскор. Це нагадувало новорічні феєрверки, тільки іскри були жовтішими. Бо це був вогонь, а не якісь присадибні понти. Ну, і той гуркіт. Гриміло так, наче якась неймовірна сила вигинала десь там, угорі, велетенський лист нержавіючої бляхи.

За годину трохи вщухло. Тобто грім минув, але блискавки залишилися. Вода продовжувала шуміти. Йозеф намагався не дивитися нікому в очі, бо раз глянув — і саме тоді блиснуло. На мить зробилося страшно. Він побачив обличчя дружини. Її очі запалися в тінь очниць, а зуби надто виразно виступили з-під губ. Холодне сяєво оголило її. Вона, мабуть, хотіла щось йому сказати. І ті зуби якось так вилізли на поверхню. Певно, і в його обличчі вона розгледіла щось, бачити чого не хотіла, бо лише розімкнула вуста. Їй вдалося витиснути з себе якесь таке а... а... І саме тоді Йозеф подумав, що під обличчям, яке ми бачимо при світлі дня, завжди ховається інше — те, що згодом накриється віком домовини.

У місті позаливало вулиці. Люки каналізаційних колодязів стріляли, як корки від шампанського. На поверхню спливали фекалії. Вода здіймалася вище автомобільних дахів. Позатоплювало, повигинало дорожні знаки. Позаливало пивниці. Люди застрягли в помешканнях. На щастя, це тривало заледве кілька годин. Тому й жертв було небагато. Схоже, одного чоловіка вразив струм, коли він розмовляв по телефону. Крім того, троє осіб померли від інфаркту. Видно, вжахнулися майбутнього.

Від гидоти, яка плавала на воді, в людей почалися висипки. Однак загроза епідемії заперечувалася. По телевізору до нудоти і з якоюсь садистською втіхою показували заплаканих чоловіків, які твердили, що з усього нажитого добра їм

залишилося те, що на них. Жінки взагалі тільки голосили.

А тут вода не завдала жодної шкоди. Земля все увібрала в себе. Ось лише громовиці. Нагнали трохи страху. Але страх триває хвилину, і якщо він не настільки сильний, щоб отруїти душу, про нього швидко забувають.

Коли гроза минула, повітря стало мовби прозорішим. Дихання повернулося до норми. Знову можна було ні про що не думати. Лише роздивлятися довкола.

Тартак і не тільки

Будинки стоять тут поодаль один від одного. З першого будинку неможливо розгледіти другий, з другого — третій, а з третього — перший. У цих будинках мешкають люди. Їх небагато, і вони рідко між собою зустрічаються. Очевидно, не мають такої потреби.

Майже всю землю викупив Йозеф Мислів-ський. Він не отримав її відразу: здобув тяжкою працею. Не всім хотілося працювати. Для Мислівського праця не була перешкодою.

Коли він сюди приїхав, то був першим, хто мав свій трактор. Також він мав авто, старого «жука», і відвагу закупити за позичені гроші кліток: всадив до них пискляво завиваючих лисиць — на шкурки, з яких шиються пухнасті хутра.

Він вставав досвіта. Хоч день, хоч Великдень. Треба було нагодувати тварин. Йозеф змішував для них рибний фарш з вітамінними порошками. За кормами їздив тим своїм «жуком» аж до міста. Крім того, обробляв поле. Невелике. Трохи жита, може, трохи картоплі. Для тих кількох свиней, яких тримав на свята, і для маленького стада корів, від яких молоко. Завжди назбирувалося щось і на продаж.

Він гарував, як віл. Віддав борг і мав дедалі більше грошей. Друзів йому це не додало. Бо чого він: ледь приїхав, а вже крутиться, як сморід штанами. І, зрештою, той, хто має гроші, мусить бути злодієм.

Якось він повертався з поля трактором і побачив старого діда. Дід стояв посеред дороги, так що Мислівський ніяк не міг його оминути.

— Що є, чоловіче? — він намагався бути ввічливим. — Може б ти посунувся?

— Тьху! — дід сплюнув під колеса.

Йозеф Мислівський вимкнув двигун і вийшов з трактора.

— Ти знаєш, що все оце буде моїм? — запитав він діда, мимохіть показуючи на поля.

Дід блимнув на нього полудою хворих очей. Мислівський зауважив у них ненависть, яка певно підточувала його

зсередини. Він витримав погляд, а потім підійшов до діда так близько, що вони майже зіткнулися носами. При цьому Мислівський мусив нахилитися.

— Ти мені, діду, тут, блядь-на-хуй, не чаклуй! — зашипів він.
— Бо я не таких, як ти, на гної пускав.

Тоді повернувся до трактора і, завівши двигун, крикнув:

— А тепер уйобуй, бо переїду! — і рушив.

Дід ледве встиг відскочити.

— Тьху! — сплюнув він услід Мислівському. — Бист не вректи.

*

Схоже на те, що Йозеф Мислівський не любив своєї дружини, але оскільки вона подарувала йому сина, то тримав її при собі. Зрештою, хтось мусив працювати. Марія Мислівська боялася чоловіка. Вона була вічно перевтомленою, дрібною і тихою особою. Мала довге волосся, але відразу після народження Кшиштофа обрізала, твердячи, що під час пологів волосся її душило. Крім того, вона була переконана, що довге волосся зраджує людину: валяється скрізь, і тоді видно, скільки його насправді випадає і як швидко ми старіємо. Короткого випадає аж ніяк не менше, але його менше видно, і людина не зосереджується так на власному розпаді.

Йозеф часто випоминав Марії, що на більше її не вистачило. Народила йому тільки одного сина, який за всі ці роки вже трохи підріс, але що з того підростання, якщо він був один. З одного війська не збереш.

Марія пам'ятала свої пологи, хоч іноді мала враження, що їй все наснилося. Йозеф якраз працював у полі, а вона, як зазвичай, пріла коло лисиць: вибирала лопатою з-під кліток відходи і скидала в тачку. Їй дуже заважало черево, що виросло, як великий коровай. Коли лютий біль копнув її в низ живота, вона зрозуміла, що почалося. Лисиці були явно занепокоєні: нервово винохували невидимі смуги в повітрі. Вони почали пискливо дзявкати, як нажахані мавпи, і це нагадувало крики пораних. Марія знала, що мусить десь заховатися. Найближче був хлів.

Тут вона впала в грязюку. На коліна, а з колін — на спину. Їй здавалося, що блискучі від меляси морди похилилися над нею. Вона бачила над собою великі, як долоні, очі, а в тих очах — сльози, що застигали овальними кришталиками: хотілося вірити, що хтось їй співчуває.

Марія довго боролася. Вона була надто слабкою, щоб залагодити справу відразу. Кілька разів хотіла вже здатися і пробувала перестати дихати, але поштрики переймів будили її знову. Коли Йозеф заїхав на обід, вона все ще мучилася. Розродитися вдалося аж у міській лікарні, де її розрізали, як рибину, і витягли непритомного Кшиштофа.

*

Гострий сморід лисячих відходів розносився на цілу околицю. Вночі лисиці вили з туги за волею. Сітка кліток шаткувала їм світ на дротяну мозаїку. Інстинктивно вони пробували її перегризти. Але коли одному лисові врешті вдалося, він якийсь час стояв геть одурілий над дірою в підлозі. Це зауважив Мислівський. Він копнув кілька разів по нижній сітці, і тоді лис, мабуть, зрозумів, що від нього вислизає шанс на втечу. Марія принесла чоловікові шматок дроту, і Йозеф швидко залатав діру. Лис шкірив жовті ікла, але на тому й скінчилося.

Бо це не були дикі лисиці. Вирощувані впродовж кількох поколінь на хутра, вони втратили в клітках свою легендарну хитрість. Зате вкривалися срібною шерстю, припаленою чорнотою або припорошеною полярною білизнаю. Але, хоч вони мали вигляд отупілих від неволі і, крім неволі, нічого не знали, їхні бистрі очі вистежували людську руку, щоб прокусити її наскрізь.

Малі не були такими пильними: наївно шукали погляду людини і підтвердження того, що життя прекрасне. Коли Марія дивилася на них, у неї виникало бажання взяти одне таке, притулити і ніжно почухати хутрянний карк. Але Йозеф не дозволяв приручити жодного. Згодом шкода було б такого забити, а він же ходив коло них не задля приємності, а задля

хутер.

Кшисьо, який ще не встиг як слід врости в життя, полюбив одне лисеня, котре дуже покусали інші малі. Його довелося відлучити і додавати антибіотики до їжі. Кшисьо потай відкривав клітку і брав його на руки. Лисенятко не виривалося, не кусало, тільки тулилося йому до грудей і лизало руки, як кошеня.

Котрогось дня, коли Кшисьо прийшов до клітки, лисеняти в ній не було. Він почав кричати на батька, де воно поділося, бо прекрасно знав, що батько робить з лисицями. Але батько сказав, що мале одужало і тепер добре почувається. Однак не захотів показати, котре з них. Кшисьо не зміг впізнати його серед інших. Їх було десятки, і всі дуже подібні між собою.

А згодом, коли вони вже підросли, батько вбивав їх струмом. Кшисьо не знав, котрий саме лис був його. Він не знав, коли почати плакати, і з того всього, хоч йому було дуже сумно, взагалі забув про плач. Проте запам'ятав цей випадок. Він ніколи не вибачив батькові, що той тихцем відібрав у нього лисеня. Ну, і на добрих кілька років розучився плакати.

*

Після кількох сезонів Йозефу Мислівському довелося закрити справу. Бізнес закінчився, коли прийшла мода на штучні хутра. У нього однак було трохи відкладених грошей, зароблених на лисицях і продажу кліток. На місці ферми він посадив яблуні. Але не цікавився ними, тож вони швидко повсихали. Зате він купив у сусідів багато землі. І мусив щось робити, щоб мати ще більше. А щоб мати більше, мусив вигадати ще щось.

Він буркотів собі під ніс, що довкола ж до хуя лісів. І ці ліси не давали йому ночами спати. Стільки дерев, а люди нарікають, що нема з чого жити і що дерева, як чиряк на сраці, лиш землю займають. Ніхто нічого не робив, і вони так дурно й стояли. Мислівський, мабуть, рік роздумував, аж поки в країні почалися зміни і вже можна було брати справді великі кредити. Йозеф побачив у цьому шанс для себе. На взяті в кредит гроші він

відкрив тартак. Привіз уживане обладнання з Німеччини і відтоді весь свій час проводив там. Тартак — це було для нього.

*

Коли залунав високий звук пили, який болісно кроїв тишу на кружальця, вже було зрозуміло, що Йозеф Мислівський стане багатою людиною. Він мав кілька знайомих — не тут, а в місті — котрі допомогли йому знайти збут на деревину. Тепер Мислівський міг сміливо наймати людей. І, може, через те, що він декому з них давав роботу, люди призвичаїлися до нього.

Тут бракувало тартака, і швидко знайшлися клієнти, які хотіли позбутися кількох дерев. Перший — Сенков'як з-над озера. Він успадкував землю від батьків, а оскільки п'ять його сестер і трое братів виїхали й оселилися в Німеччині, то вся земля належала йому. Бідна це була земля. Не тому, що мало родила, а тому, що потрапила в Сенков'якові руки. Від нього так і смерділо лінню: все шукав, як би так зробити, щоб нічого не робити, але заробити.

І таки придумав. У Мислівського тартак, а у нього — багато дерев. Протягом двох років вирубав усе, що міг вирубати. Залишилися тільки деревця, діаметр яких був замалим для переробки. У такий спосіб він назбирав трохи грошей, але відразу ж і пропив їх, бо любив пити. Тоді він додумався, що може здавати землю в оренду міщукам, котрим дуже подобалося над озером. Так і зробив. Охочих було багато. Земля Сенков'яка швидко перетворилася на купу гівна, але він у тому гівні прекрасно себе почував.

Сенков'як рубав, а тартак пилив. Сенков'як хвалився своїм бізнесом, в який нічого не треба вкладати. Дерев ж самі ростуть, та ще й гроші приносять. Нарешті, казав, ці ліси на щось згодилися. За його прикладом почали вирубувати всі. Якийсь час жили на гроші з дерев, а потім за безцінь продавали Мислівському землю. Декотрим залишилося тільки подвір'ячко з будинком. Інші перебралися до пегерів або й ще далі, до міста, бо працювати їм не дуже хотілося, а навіть якби

захотілося, то вже не було де. Хіба що в Мислівського, але в того більше не було вільних місць.

Ось такий розвивався тут бізнес. Тартак набирав силу. Мислівський на нові кредити закупив багато станків, і одного міста йому вже було замало: мусив завалити своєю деревиною цілу Польщу. А для цього потрібна була людина, здатна переконати інших, що купувати слід саме деревину Мислівського. Потрібен був міський спеціаліст, а не якийсь рагуль, що боїться вийти за власне обійстя. Тому Мислівський оголосив у місцевій газеті конкурс на посаду торгового представника.

Прийшло кілька — молодих і на вигляд спритних. Мислівському сподобався один, Марцін Панек. Він справді подав себе непогано. Вільне володіння англійською, аспірантура з економіки, знання особливостей вітчизняного ринку. На деревині не надто розумівся, але перед тим продавав якісь великі вантажівки і, схоже, це йому добре вдавалося. Далі, як відомо, криза: фірма прогоріла, і тепер він шукав роботу, навіть нижчу за його кваліфікацію. Зрештою, елегантний і без вад. Такий інтелігентний і впевнений у собі, аж привабливий. Брюнет, завжди чисто виго-лений, з тоненькою смужкою рівно підстриженої борідки, певно, подобався жінкам. Сподобався й Мислівському — звичайно, не через приваб-ливість, а через упевненість у собі, що для торгового представника є головним козирем.

Мислівський, котрий радше не довіряв людям, з місця повірив у таланти Марціна Панека. Він дав йому службову мобілку й авто для поїздки. Звісно, за авто треба було виплатити кредит, але Мислівський вірив, що завдяки Панеку продаж деревини зросте, і буде чим платити. Нові замовлення були йому потрібні, як повітря. Місто й околиці він вже запакував своєю деревиною, тож наразі не мав кому продавати решту.

І так сталося, що Марцін Панек почав їздити країною. Мислівський був задоволений новим працівником. Час від часу Панек привозив йому якісь маленькі замовлення, і хоч їхня сукупна вартість не покривала видатків тартака, не кажучи вже про виплату кредитів, Мислівський вірив в організаційні

здібності Панека, тим більше, що той ґарантував йому великі замовлення, котрі дадуть результат уже за якісь півроку. Півроку — це для Мислівського було трохи задовго, але Панек сам розповідав про свої політичні зв'язки у цілій Польщі, а в бізнесі ж немає нічого важливішого за потрібні знайомства. У Панека такі знайомства були, і це ґарантувало успіх, тобто великі замовлення. А великі замовлення — це великі гроші.

Вроджений оптимізм уже підказував Мислів-ському, що незабаром кожен місцевий кущик належатиме йому. І варто лише захотіти, як за срання по кущах він зможе встановити такі штрафи, що потенційний злочинець двічі подумає, перш ніж один раз опустить штани. Бо таким є право власності на землю. Банки, в яких Мислівський набрав кредитів, теж знали свої права.

*

Нутрощі дерева, коли його розрізати впо-перек, застигають колами. Немає в ньому руху відцентрових хвиль, викликаних падінням каменя у воду. Кишки дерев нерухомі, але кожне їхнє кільце окреслює плин часу від насіння до смерті. У цій нерухомості завмерлих обручок записана історія вітру й води, повітря і світла — всього, що рухається.

Для людини, нутрощі якої пульсують кров'ю і м'ясом, тельбухи дерева є мертвими. І, мабуть, тому спроби відчитати те, що протягом усіх тих років відбувалося з деревом, довкола дерева і в дереві, ніколи не вдаються. Через відсутність спільної мови та уяви їм доводиться спиратися на здогади, в яких неможливо знайти жодної ідеї, що поєднувала б світ рослин зі світом тварин.

Дерево, пиляне впоперек, видає короткі звуки. Щойно коли пила проходить крізь нього вздовж, воно починає пищати і скреготати на високих тонах. Однак цей голос надто віддалений від голосу тваринної гортані, щоб ним перейма-тися. Щонайбільше викличе дрижаки, бо звучить так не по-людськи. Звук — мов час, котрий поводитьсь з нами, як хоче, і не робить

собі з цього проблеми. Так, як ми не робимо проблеми зі зрубаного дерева. Хіба — меблі або тепло, котре завжди відчуваєш лише якусь хвилину.

Поля й не тільки

З двох боків тут нависає ліс. Дерева стоять так близько, що кидають тінь на вікна. Інші сторони світу виходять на поля. Поля рівні, як гладінь озера влітку. А взимку поля рівні, як ковзанка. Погляд ковзає ними і розбивається об власні межі, які не дозволяють бачити далі, поза обрієм. Від обрію завжди дме вітер. Розганяється на відкритому просторі і б'є навідліг в обличчя. Видушує сльози, і це неприємно.

Зорані поля лежать порожні. На таких полях земля легша. Її не втримує жодне коріння. З такої землі вітер скручує летючі вирви. Їхнє існування не триваліше за подмук. Мить, щоб набрати повітря — і курява безсилою хвилею спадає вниз.

Великі площі засіяні тут збіжжям — пшеницею, просом — або ріпаком. Тоді в очах жовтіє. Запах ріпака настільки міцний, що переходить у задушливий сморід. Колись одна дівчина зайшла на таке поле. Її швидко зморив сон, з якого вона вже так і не прокинулася. Знайшли її за кілька днів. І вся трагедія — через дурманний дух ріпака.

Також є полуничні поля. У літню спеку жінок з різних сторін приваблює запах плодів, збираючи які можна отримати необхідні на хліб копійки. Жінки клякнуть, схилені до землі, і в їхніх виставлених сідницях немає нічого збудливого. Вони змучені. Сонце пече їм у голови, а піт притягує комах, які липнуть до шкіри і вгризаються в тіло. Протягом цих кільканадцяти годин, від п'ятої ранку до вечора, жінки бачать лише землю і зелені кущики. З них треба ніжно зривати полунички. Їх не можна зминати. Запах землі стає нестерпним, тим більше, що сонце й далі пече, а порохи висушують горло. Хочеться вихаркнути щось, чого насправді немає. Бракує слини. Їсти не хочеться.

Жінки не пліткують. Шкода витратити сили на слова. Вони заповнюють кошики мовчки. Долоні заплямлені червоною фарбою, котра потім не сходить ще кілька годин. Вночі вони тихо стогнуть. Це озиваються кістки. Болять, мовби в них пробудилося життя. Мовби їм хотілося вибратися з цього болю

на прогулянку, залишивши на ліжку безсилий мішок м'язів і жил. Однак втома настільки сильна, що попри біль, вони западають у коротку, тривожну дрімоту. Час від часу схоплюються, залиті потом. Уві сні вони теж гарують на полі.

Сни закінчуються з початком дня. І знову тої самої. З невеличкими змінами в діях і обставинах. Почнеться дощ або буде ще більша спека. Можливо, похолоднішає, а врешті дійде до того, що листя висохне і випаде сніг. Замість полуниці доведеться вибирати каміння або збирати лісові ягоди. В кожному разі день закінчиться з початком ночі.

Але вночі поля викликають страх, який заважає дихати. Бо порожньо перед нами і порожньо за нами, над головою — простір, що лякає уяву, а під ногами — земля, яка споконвіку прагне нас проковтнути.

*

На полі лежали Алек і Сташек. Поряд стояв тягач із причепом, до половини наповненим камінням.

— Чуєш, Алек, а що ти конкретно робив у тій Америці? — заговорив Сташек.

— Чорнявок трахав, — відповів Алек.

— Серйозно?

— Ага.

Сташек наче щось переживував. Нарешті сказав:

— І як з ними було?

— З чорнявками?

— Ну...

— Як з білими.

Сташек скривився, але більше ні про що не питав. Вони, певно, так би й лежали до кінця дня, але за якийсь час побачили хмару куряви, яка явно рухалася в їхній бік. Від хмари долітав шум нерівномірно працюючого двигуна.

— Тосик їде, — сказав Сташек. — З шефом ще якось можна добалакатися, але не з Тосиком, — додав він за хвилину.

— Шефа я маю в дупі, а Тосик може мені відсмоктати, —

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.